

*Pylypenko Kateryna, Poltava State Agrarian Academy,
PhD, assistant professor of organization, accounting and auditing*

Забезпечення продовольчої безпеки: зарубіжний та вітчизняний досвід

Abstract: The scientific article is devoted to the study of national and international experience in the food security of the country. The level of food quality and the factors that affect the health of consumers. Certain legal food security.

Keywords: food security, safety products, food, transgenic plants, food market.

*Пилипенко Катерина, Полтавська державна аграрна академія,
кандидат економічних наук, доцент кафедри організації, обліку і аудиту*

Забезпечення продовольчої безпеки: зарубіжний та вітчизняний досвід

Анотація: Наукова стаття присвячена вивченню вітчизняного та зарубіжного досвіду у забезпеченні продовольчої безпеки країни. Досліджено рівень якості продуктів харчування та чинників, які впливають на здоров'я споживачів. Визначено правове забезпечення продовольчої безпеки.

Ключові слова: продовольча безпека, безпечність продуктів, продовольство, трансгенні рослини, продовольчий ринок.

Постановка проблеми. За оцінками експертів Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), стан здоров'я людини великою мірою залежить від способу життя, в тому числі від харчування. Світовий досвід свідчить, що нераціональне та незбалансоване харчування є одним з найважливіших факторів ризику у виникненні різних захворювань. На світовому рівні визначено основні проблеми у сфері харчування, що потребують розв'язання, зокрема: наявність харчових продуктів у достатній кількості; доступність харчових продуктів для всіх верств населення; безпечність харчових продуктів для здоров'я; раціональне харчування.

Україна відноситься до країн, в яких адміністративно-територіальні інституції володіють структурними складовими з розвинутим продовольчим комплексом і яким притаманні як позитивні, так і негативні явища у забезпеченні продовольчої безпеки на відповідній території, але кожна з них має суттєві відмінності і особливості свого розвитку. Враховуючи позитивні зрушення в українському суспільстві протягом останніх років, наслідком яких є розвиток фермерських структур і інших суб'єктів сільськогосподарського виробництва різних форм власності, проблема розробки засад забезпечення продовольчої безпеки є особливо актуальною.

Виклад основного матеріалу дослідження. Надзвичайно багато уваги **політиці** Європейського Союзу приділяється саме продовольчій безпеці. Так, питання в сфері сільського господарства і рибальства, сприяння досягненню високого рівня здоров'я та сприяння посиленню розиткові прав споживачів було обговорено ще у Договорі про заснування Європейської Спільноти. Активна робота щодо розробки єдиного підходу до безпечності та якості продуктів харчування було розпочато у 60-х роках [5]. Першим її проявом стає прийнята Директива Європейського Союзу, яка встановила вимоги до здоров'я, які повинні дотримуватись в торгівлі м'ясом рогатої худоби, свиней, овець і кіз, а також домашніх однокопитих всередині Спільноти, та Директива щодо проблем здоров'я тварин, які впливають на торгівлю живим крупним рогатим скотом і свинями. Іншими її проявами є прийняті наприкінці 80-х – на початку 90-х років низка правових актів щодо встановлення належного контролю за здоров'ям свиней та крупного рогатого скота, які регламентували питання реєстрації і захисту здоров'я тварин. Все це надавало гарантію безпечності продуктів тваринного походження для споживачів.

Протягом наступних років, регламентом Європейського Парламенту та Ради № 852/2004 від 29 квітня 2004 р. було встановлено загальні правила гігієни харчових продуктів враховуючи, зокрема, наступні принципи [5]: основна відповідальність за безпеку харчових продуктів покладається на

власників харчових підприємств; необхідне забезпечення безпеки харчових продуктів під час процесу виробництва, починаючи з виробництва сировини; важливо підтримати процес виробництва продуктів, що зберігаються в небезпечних місцях при кімнатній температурі, зокрема, це стосується морожених продуктів та ін.

Таким чином, в контексті спільної сільськогосподарської політики було прийнято багато Директив Європейського Союзу, які встановлюють специфічні правила охорони здоров'я для виробництва і розміщення на ринку продуктів, сприяючи створенню внутрішнього ринку із забезпеченням високого рівня захисту громадського здоров'я.

Продукти харчування в життєдіяльності людини, та в світовому масштабі – людства, відіграють особливу роль. Одні експерти вважають, що вже за життя нинішнього покоління продовольча проблема може перерости в глибокий міжнародний кризис. Оскільки, 17,0 % населення Землі сьогодні відчуває голод і в найближче десятиліття це число може збільшитися в півтора-два рази [2]. Інші експерти сходяться в тому, що виробництво продовольства у світі в найближчі 20 років буде здатне в цілому задовольнити попит населення на продукти харчування, навіть якщо населення планети буде щорічно зростати на 80 млн. чоловік. При цьому попит на продовольство в розвинених країнах, де він і так досить високий, залишиться приблизно на сучасному рівні (зміни торкнуться головним чином структури споживання і якості продуктів). Водночас зусилля світового співтовариства за рішенням продовольчої проблеми приведуть, як передбачається, до реального зростання споживання продовольства в країнах, де спостерігається його нестача, тобто в ряді держав Азії, Африки і Латинської Америки, а також Східної Європи [4].

Згідно з доповіддю Продовольчої і сільськогосподарської організації ООН (FAO), однієї планети Земля вже недостатньо, щоб прогодувати всіх її жителів. Якщо в найближчому майбутньому всі споживатимуть стільки продуктів харчування, як європейці, то буде потрібно три планети, щоб

прогодувати всіх землян [5]. Тобто, існує глобальна проблема, забезпечення населення Землі продовольством. Серед основних чинників, які впливають на глобальну продовольчу систему, виділяють: 1) географічні умови і розміщення населення (загальна площа та розподіл сільськогосподарських земель по країнам і регіонам, кліматичні коливання, співвідношення «населення-продовольство», географічні відстані між державами та ін.); 2) світовий транспорт і зв'язок (широкий вихід продуктів харчування на зовнішні ринки в чому був обумовлений залізничним будівництвом і розвитком морського судноплавства); 3) політичне становище в світі (розстановка сил, наявність міждержавних союзів і об'єднань, Використання поставок продовольства у політичних цілях); 4) світова економіка і торгівля в їхній єдності (продовольство як складова частина світових торгових потоків, роль балансових розрахунків, багатосторонніх операцій і т. д.).

У міжнародному науковому співтоваристві існує чітке розуміння того, що у зв'язку із зростанням народонаселення Землі необхідно подвоєння або навіть потроєння світового виробництва сільськогосподарської продукції, що неможливо без застосування трансгенних рослин. Основними об'єктами генної інженерії в галузі рослинництва є: соя, кукурудза, картопля, бавовник, цукрові буряки. Створення яких багаторазово прискорює процес селекції культурних рослин, збільшує врожайність, здешевлює продукти харчування, а також дозволяє отримати рослини з такими властивостями, які не можуть бути отримані традиційними методами. Необхідно відмітити, що при цьому виробляється підвищена стійкість до колорадського жука, до вірусів, захист від комах, від всяких бурильників, сосальщиків, забезпечує відсутність підвищених залишкових кількостей пестицидів. Іншими результатами є можливе поліпшення таких показників, як: у томатів – збільшення термінів зберігання; у картоплі – підвищення крахмалистості, збагачення амінокислотами, вітамінами та ін. Отже, шляхом генної інженерії можливе підвищення врожайності на 40,0 – 50,0 %. Так, за останні 5 років у світі

земельні площі використовуються під трансгенні рослини збільшилися з 8 млн. га до 46 млн. га.

Проблема екології, перенаселення і відсталості безпосередньо пов'язані і з загрозою можливої нестачі продовольства в недалекому майбутньому. Можливості підвищення його продуктивності не безмежні. Адже збільшення використання мінеральних добрив, отрутохімікатів, та інше веде до погіршення екологічної обстановки та все більшої концентрації шкідливих для людини речовин у їжі. З іншого боку, розвиток міст і техніки виводить з обігу багато родючих земель.

Для України, стратегічне значення має надійне забезпечення країни продовольством. Оскільки від цього залежать як продовольча, так і національна безпека. Для **країни**, проблема продовольчої безпеки набуває особливої гостроти, що пов'язано з подіями в ХХ столітті, а саме: 1) події внаслідок революцій, війн, голод у 30-х і 40-х роках, черги за продуктами харчування у 80-х роках; 2) радіоактивне забруднення значної території країни внаслідок Чорнобильської аварії; 3) відсутність повноцінного харчування у більшій частини населення через бідність у 90-х роках минулого століття.

Проблема продовольчої безпеки, як справедливо зазначає О. І. Гойчук, не має кон'юнктурного характеру. Вона буде існувати доти, поки є держава, визначальним фактором сили і авторитету якої є підтримання відповідного рівня продовольчої безпеки [1]. Підтвердженням цього є правове забезпечення та постійна увага до проблем продовольчої безпеки в країнах Європейського Союзу. Аграрний сектор України з його базовою складовою, сільським господарством, є системоутворюючим в національній економіці, формує засади збереження суверенності держави – продовольчу та у визначених межах економічну, екологічну та енергетичну безпеку, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей національної економіки та формує соціально-економічні основи розвитку сільських територій. Окрім стабільного забезпечення населення країни якісним,

безпечним, доступним продовольством, аграрний сектор України безперечно спроможний на вагомий внесок у вирішення світової проблеми голоду. Подальше входження до світового економічного простору, посилення процесів глобалізації, лібералізації торгівлі вимагають адаптації до нових та постійно змінних умов, а відповідно – подальшого удосконалення аграрної політики. Український аграрний сектор з потенціалом виробництва, що значно перевищує потреби внутрішнього ринку, є ланкою, що з одного боку може стати локомотивом розвитку національної економіки та її ефективної інтеграції в світовий економічний простір, а з іншого – зростання доходів, задіяного в аграрній економіці сільського населення, що складає понад третину всього населення країни, дати мультиплікативний ефект у розвитку інших галузей національної економіки.

Продовольча безпека використовується для характеристики стану продовольчого ринку країни, а також світового ринку. Основні засади правового забезпечення національної продовольчої безпеки закріплені в Конституції України. Систематизація законодавства у сфері продовольчої безпеки була здійснена шляхом розробки і прийняття Законів України «Про продовольчу безпеку», «Про безпечність та якість харчових продуктів», «Про державну підтримку сільського господарства», «Про загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства України» а також затверджена Стратегія розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 р. [6].

Щодо Стратегії розвитку аграрного сектору економіки України, вона спрямована на формування ефективного соціально спрямованого сектору економіки держави, здатного задовольнити потреби внутрішнього ринку та забезпечити провідні позиції на світовому ринку сільськогосподарської продукції та продовольства на основі закріплення його багатокладності. Це вимагає від власників, які проживають у сільській місцевості пріоритету формування різних категорій господарств (сільськогосподарських) поєднувати право на землю із працею на ній, а також – власні економічні

інтереси із соціальною відповідальністю перед громадою. В досягненні стратегічних цілей розвитку аграрного сектору економіки України покладені пріоритетні напрями забезпечення продовольчої безпеки держави [3], а саме:

1) забезпечення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та продовольства відповідно до вимог продовольчої безпеки та можливості реалізації експортного потенціалу;

2) забезпечення якості та безпечності сільськогосподарської сировини та харчових продуктів, дотримання вимог до їх виробництва (формування мережі лабораторій для визначення якості сільськогосподарської продукції);

3) розвиток органічного виробництва (врегулювання на рівні законодавства питання виробництва органічної сировини; розробити нормативно-правову базу з питань сертифікації виробництв та стандартизації продукції сільського господарства, контролю за виробництвом та обігом сільськогосподарських і харчових органічних продуктів; сприяти розробленню, наприклад, на базі установ Національної академії аграрних наук України та запровадженню у виробництво інноваційних технологій вирощування органічної продукції; забезпечити підготовку фахівців із питань органічного виробництва; запровадити систему економічних важелів і стимулів (субсидування фермерів, які переходять на органічне виробництво, а також агровиробників, які ним уже займаються)).

4) створення системи логістики і забійних пунктів живої худоби та птиці, інших елементів ринкової інфраструктури для дрібних господарств;

5) моніторинг та прогнозування ринку сільськогосподарської продукції та продовольства, реагування на ринкові ризики;

6) формування стратегічних продовольчих запасів держави.

Реалізація стратегічних напрямів агропродовольчої політики держави, забезпечить ефективний розвиток агропромислового комплексу як основи продовольчого забезпечення населення відповідно до раціональних норм харчування на основі підвищення фізичної і економічної доступності продуктів харчування різних соціальних груп населення, формування

кількісних та якісних параметрів продовольчої безпеки.

Висновки. Реформування аграрного сектора України відповідно до вимог економічних законів ринку зумовлюють особливу увагу до формування системи продовольчої безпеки. Саме нині, коли особливо чітко проглядаються як недоліки та помилки в аграрній реформі, так і елементи тих позитивних результатів, заради яких здійснювалися кардинальні економічні перетворення, актуальним є питання розроблення наукових засад формування системи продовольчої безпеки країни, яка відповідає принципам функціонування ринкової економіки і яка, як пріоритет агропродовольчої політики держави, має визначати напрями її здійснення.

Список літератури:

1. Гойчук О.І. Продовольча безпека та необхідність її правового забезпечення / О.І. Гойчук, В.І. Курило // Адвокат. – 2006. - № 3. – С. 3-5.
2. Про безпечність та якість харчових продуктів: Закон України від 23 грудня 1997 року, № 771/97-ВР// Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 19. – Ст. 98 (у редакції Закону від 6 вересня 2005 року, № 2809-IV) // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 50. – Ст. 533.
3. Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2013 році : Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К. : НІСД, 2013. – С. 58-63.
4. Скидан О.В. Проблема продовольчої безпеки та концептуальні шляхи її вирішення на принципах сталого розвитку / О.В. Скидан // Вісник Харківського національного аграрного університету. - Харків, 2004. - № 3. - С. 203-206.
5. Яценко О. М. Історичні аспекти євроінтеграції / О.М. Яценко // Економіка: проблеми теорії та практики: зб. наук. пр. Вип. 196: В 4 т. - Дніпропетровськ: ДНУ, 2004. - Т. 4. - С. 810-815.
6. Закони України: Міністерство аграрної політики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://minagro.gov.ua/>